

การเรียนรู้เชิงพื้นที่ผ่านการศึกษารูปแบบการปกครองท้องถิ่นเปรียบเทียบ: การสร้างความเข้าใจใหม่ของนักศึกษาต่อบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

Place-Based Learning through Comparative Study of Local Governance: Developing Students' New Understanding of the Role of Local Administrative Organizations in Surat Thani Province

สุพัฒพงศ์ แยมอิม¹ และ ณพงศ์ธัช ชยุดพรเลิศผล²

Supatpong Yamim¹ and Napongtach Chayutpornlertphon²

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, Email: Suphatpong.yam@sru.ac.th

Received: 2025-10-21; Revised: 2025-10-30; Accepted: 2025-10-31

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีในฐานะแหล่งเรียนรู้เชิงพื้นที่ของนักศึกษา (2) วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เชิงพื้นที่ผ่านการศึกษารูปแบบการปกครองท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบ และ (3) ประเมินการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของนักศึกษาหลังการเรียนรู้เชิงพื้นที่ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยเก็บข้อมูลจากนักศึกษา เจ้าหน้าที่ อปท. และอาจารย์ผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า อปท. มีบทบาทสำคัญในฐานะแหล่งเรียนรู้เชิงพื้นที่ ทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูล วิทยากร และผู้อำนวยการเรียนรู้นักศึกษามีทัศนคติในระดับมากต่อบทบาทของ อปท. (ค่าเฉลี่ย 4.16) โดยเฉพาะด้านการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ในด้านกระบวนการเรียนรู้ อาจารย์ออกแบบกิจกรรมโดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งผลให้นักศึกษามีประสบการณ์การเรียนรู้เชิงพื้นที่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.14) และสามารถเชื่อมโยงทฤษฎีกับสถานการณ์จริงได้อย่างมีความหมาย การเรียนรู้ดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสามระดับ คือ (1) ความรู้ นักศึกษามีความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของ อปท. ในมิติต่าง ๆ (2) ทักษะ เกิดจิตสำนึกสาธารณะและมุมมองเชิงบวกต่อการทำงานของท้องถิ่น และ (3) พฤติกรรม มีแนวโน้มมีส่วนร่วมและติดตามกิจกรรมของชุมชนเพิ่มขึ้น

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าความรู้ ทักษะ และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของนักศึกษามีค่าสูงกว่าค่ากลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) โดยเฉพาะการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อทัศนคติ ($\beta = .486$) ผลการศึกษายืนยันว่า “การเรียนรู้เชิงพื้นที่” ผ่านการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างความเข้าใจใหม่ของนักศึกษาต่อบทบาทของ อปท. และเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอนด้านการปกครองท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การเรียนรู้, จังหวัดสุราษฎร์ธานี, การปกครองท้องถิ่น

Abstract

This study aimed to (1) examine the roles and patterns of local administrative organizations (LAOs) in Surat Thani Province as place-based learning environments for students, (2) analyze the place-based learning process through comparative study of local

governance, and (3) assess changes in students' knowledge, attitudes, and behaviors following their engagement in place-based learning. A mixed-methods approach was employed, collecting data from students, LAO officers, and instructors. The findings revealed that LAOs play a vital role as "local learning centers," serving as information sources, instructors, and facilitators. Quantitative data indicated that students held highly positive attitudes toward LAO roles (Mean = 4.16), particularly regarding their function as community learning hubs. Regarding the learning process, instructors designed activities emphasizing experiential learning and community-based engagement. Students demonstrated a high level of place-based learning experience (Mean = 4.14), successfully integrating theoretical knowledge with real-world contexts. The learning process fostered three levels of transformation: (1) cognitive—students developed deeper understanding of LAO functions across multiple dimensions; (2) attitudinal—students cultivated civic consciousness and greater appreciation of local governance; and (3) behavioral—students showed increased participation and interest in community activities.

Hypothesis testing revealed that students' knowledge, attitudes, and experiential learning were significantly higher than the midpoint ($p < .001$), with experiential learning exerting the strongest influence on attitudes ($\beta = .486$). Overall, the study confirms that place-based learning through engagement with local administrative organizations effectively enhances students' understanding of LAO roles and provides a sustainable pedagogical approach for local governance education.

Keywords: learning, Surat Thani Province, local governance

บทนำ

ในยุคที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างรวดเร็ว การพัฒนาความรู้ความเข้าใจในระดับท้องถิ่นกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทยที่กระบวนการกระจายอำนาจและการปกครองตนเองของท้องถิ่นได้รับการส่งเสริมมาอย่างต่อเนื่องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งบัญญัติให้รัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการของท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2562) ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเยาวชน โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาที่จะเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต

อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในระดับอุดมศึกษามักมีลักษณะเป็นนามธรรม ขาดการเชื่อมโยงกับพื้นที่จริง ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทท้องถิ่นของตนเอง งานวิจัยของชุมพล พงศ์พฤกษ์ (2560) พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มองว่า อปท. เป็นหน่วยงานที่ "ห่างไกล" และไม่เข้าใจบทบาทที่แท้จริงขององค์กรเหล่านี้ (ชุมพล, 2560, น. 87) การสร้างกลไกการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์ตรงกับการทำงานของ อปท. ในพื้นที่จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนา

"การเรียนรู้เชิงพื้นที่" (Place-Based Learning) เป็นแนวทางการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจ วิเคราะห์ และมีส่วนร่วมกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการปกครองของพื้นที่ตนเอง ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับ

การยอมรับว่าเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของ และความตระหนักรู้ต่อบทบาทของตนในสังคม (Gruenewald, 2003; Smith, 2013) การนำแนวคิดนี้มาใช้กับรายวิชา “การปกครองท้องถิ่นเปรียบเทียบ” จึงเป็นโอกาสสำคัญในการทำให้เนื้อหาทางทฤษฎีสามารถถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนที่สัมพันธ์กับพื้นที่จริง โดยเฉพาะจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีความหลากหลายของรูปแบบการบริหารท้องถิ่น ทั้งในเขตเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และเมืองพิเศษอย่างเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี อันเป็นตัวอย่างที่ดีของพื้นที่ซึ่งเหมาะสมต่อการเปรียบเทียบ

การเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารท้องถิ่นในแต่ละประเภท ไม่เพียงช่วยส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์ทางรัฐศาสตร์ หากยังเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจต่อความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับพื้นที่ ในฐานะ “พลเมืองท้องถิ่น” ที่มีศักยภาพในการมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชนของตน (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2558)

ในบริบทของการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะในสายสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ ความเข้าใจต่อการปกครองท้องถิ่นมักถูกจำกัดอยู่ในกรอบทฤษฎีหรือกรณีศึกษาในภาพรวม โดยขาดการเชื่อมโยงกับโครงสร้าง อำนาจ และบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จริงที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ ซึ่งส่งผลให้การเรียนรู้มีลักษณะห่างไกลจากความเป็นจริงทางสังคม การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับ “พื้นที่ของตนเอง” ผ่านการเปรียบเทียบระหว่างรูปแบบ อปท. ที่มีอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพทั้งในแง่ของการส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์ของนักศึกษา และการปลูกฝังจิตสำนึกของการเป็น “พลเมืองท้องถิ่น” ที่มีบทบาทและความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีความหลากหลายของรูปแบบการปกครองท้องถิ่น และเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมต่อการเรียนรู้เชิงเปรียบเทียบ

จากที่กล่าวมาทั้งหมด งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในฐานะผู้เรียนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ และในขณะเดียวกัน ยังมีศักยภาพในการสร้างแบบจำลอง (model) การเรียนรู้เชิงพื้นที่ที่สามารถปรับใช้ได้กับบริบทการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์และการปกครองในสถาบันอุดมศึกษาอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานีในบริบทที่สามารถใช้เป็นพื้นที่เรียนรู้ของนักศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เชิงพื้นที่ของนักศึกษาผ่านการศึกษาการปกครองท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบ
3. เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงของความเข้าใจและทัศนคติของนักศึกษาต่อบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังจากผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงพื้นที่

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิด “การเรียนรู้เชิงพื้นที่”
“การเรียนรู้เชิงพื้นที่” (Spatial / Place-based learning) หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยอาศัยบริบทพื้นที่จริง (community, local area, region) เป็นฐานของการศึกษา เพื่อเชื่อมโยงความรู้ในห้องเรียนเข้ากับสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น (มั่งคั่ง, จิตวิบูลย์, ทิมเจริญ & แก้วปัญญา, 2021)

ในบริบทไทย มีการกล่าวถึงว่า “การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่” คือการให้สถานศึกษา ชุมชน และองค์กรปกครองท้องถิ่นมีบทบาทร่วมในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์พื้นที่อย่างแท้จริง ข้อดีของแนวทางนี้คือ

- สร้างความเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้
- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น
- เปิดโอกาสให้นักเรียนเห็นบทบาทของพื้นที่/ชุมชน/ท้องถิ่นในฐานะ “ผู้ให้การเรียนรู้” ไม่ใช่เพียงวัตถุที่ศึกษา

อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทาย เช่น การจัดองค์ความรู้ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน, ความพร้อมของครูและชุมชน, และความชัดเจนของกรอบหลักสูตรพื้นที่ (มั่งคั่ง et al., 2021) สำหรับงานที่จะศึกษาที่จังหวัด สุราษฎร์ธานี แนวคิดนี้จึงสำคัญมาก เพราะการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นในห้องเรียนอย่างเดียว แต่เกิดขึ้นผ่าน “พื้นที่” เช่น ขององค์กรปกครองท้องถิ่น ชุมชน และภูมิภาค

2. บทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย

บทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่น (Local Administrative Organizations: LAOs) ในประเทศไทย เป็นเรื่องที่ได้รับการศึกษามากขึ้นในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะในมิติของการกระจายอำนาจ (decentralization) และการพัฒนาท้องถิ่น งานของ Office of the National Anti-Corruption Commission (กองทุน / หน่วยงาน) ชี้ว่า องค์กรปกครองท้องถิ่น เผชิญข้อจำกัดด้านการปฏิบัติอำนาจ อาทิ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านนวัตกรรมพื้นที่ (Krueathep, Sathongchan & Khianthongkul, 2024) งานของ Sukwatchavorakit (2018) พบว่าส่วนหนึ่งของ “การขาดธรรมาภิบาลท้องถิ่น” (good governance) มาจากพฤติกรรมทางการเมืองท้องถิ่น การเลือกบุคลากร และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังไม่เข้มแข็ง Rangubtook & Klaydesh (2018) ศึกษาเกี่ยวกับ “ธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย” พบว่าลักษณะสำคัญของรัฐบาลท้องถิ่นที่เข้มแข็งคือ: ความรับผิดชอบ (accountability), ความโปร่งใส (transparency) และการมีส่วนร่วมของประชาชน (participation) นอกจากนี้ Kunnu, Dhebpanya & Chinnabutr (2018) เสนอแนวทางสร้างความเป็นอิสระขององค์กรปกครองท้องถิ่น (autonomy) เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากบทบาทเหล่านี้ เมื่อนำมาสู่การเรียนรู้เชิงพื้นที่ของนักศึกษา ก็หมายความว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นไม่เพียงแต่เป็น “หัวข้อที่เรียน” แต่เป็น “พื้นที่เรียนรู้” ที่มีชีวิตจริง มีการดำเนินงานจริง มีบทบาทจริงในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ นักศึกษาเข้าใจบทบาทขององค์กรนั้นอย่างลึกซึ้ง

3. การเชื่อมโยง “การเรียนรู้เชิงพื้นที่” กับ “การศึกษาการปกครองท้องถิ่น”

การศึกษาการปกครองท้องถิ่น (Local Governance Studies) และการเรียนรู้เชิงพื้นที่ที่มีจุดเชื่อมโยงที่สำคัญหลายประการ: การเรียนรู้เชิงพื้นที่เน้นการเรียนรู้ผ่านบริบทพื้นที่จริง ซึ่งองค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของบริบทนั้นอย่างชัดเจน (เช่น การบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน งบประมาณท้องถิ่น) งานวิจัย เช่น Chinnasri & Amornsiriphong (2020) พบว่าแนวทาง “งบประมาณมีส่วนร่วม” (participatory budgeting) ซึ่งเป็นหนึ่งในกลไกขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้น มีเงื่อนไขหลายประการ เช่น ลักษณะพื้นที่, คุณลักษณะของผู้คน และกฎหมายท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ที่ต้องคำนึงถึงบริบท (พื้นที่) ของการเรียนรู้ นอกจากนี้ บทความเกี่ยวกับ “การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่” เองก็ชี้ว่าแม้จะมีนโยบาย “กระจายอำนาจการศึกษา” แต่ยังมีอุปสรรค เช่น ภาวะเรื่องอำนาจ หน่วยงานกลาง และการเชื่อมต่อกับท้องถิ่น

ดังนั้น การออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับนักศึกษา ที่จะศึกษาองค์กรปกครองท้องถิ่นในจังหวัด สุราษฎร์ธานี จึงสามารถใช้พื้นที่ท้องถิ่นเป็น “ห้องเรียน” ได้ เช่น การลงพื้นที่ศึกษางานขององค์กรปกครอง

ท้องถิ่น เยี่ยมชม สัมภาษณ์ ผสมกับการเรียนรู้ในห้องเรียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจบทบาทจริงขององค์กร และพัฒนา “ความเข้าใจใหม่” ต่อบทบาทเหล่านั้น

4. แนวโน้มหรือช่องว่างการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

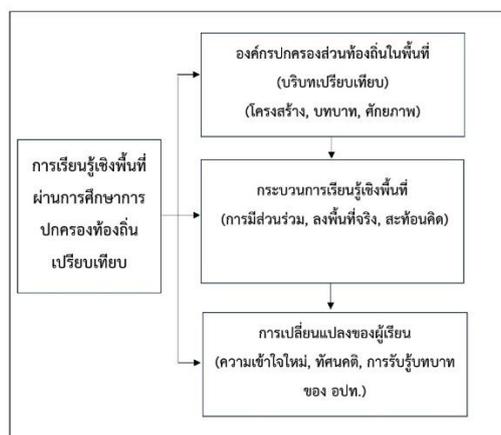
งานวิจัยหลายชิ้นในประเทศไทยมุ่งศึกษาด้านธรรมาภิบาล ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน และการบริหารจัดการท้องถิ่น (เช่น Sukwathavorakit, 2018; Thumkosit et al., 2018) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในมิติของ การเรียนรู้เชิงพื้นที่ ที่มุ่งถึง “นักศึกษา” เป็นผู้เรียน และ “องค์กรปกครองท้องถิ่น” เป็นพื้นที่เรียนรู้ พร้อมกับเปรียบเทียบบทบาทขององค์กรในบริบทพื้นที่เฉพาะ เช่น จังหวัด สุราษฎร์ธานี พบว่ามีช่องว่าง ได้แก่: งานวิจัยที่เชื่อมโยงโดยตรงระหว่างการเรียนรู้เชิงพื้นที่กับการศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่น ยังมีน้อย งานวิจัยที่ทำการเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ต่างๆ หรือเปรียบเทียบบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นโดยใช้มุมมองของนักศึกษา (student perspective) ยังมีจำกัด การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และวัด “ความเข้าใจใหม่” (reconceptualization) ของนักศึกษาในเรื่องบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่น ยังเป็นเรื่องที่น่าสนใจ

ดังนั้น งานวิจัยในหัวข้อที่คุณเลือก “การเรียนรู้เชิงพื้นที่ผ่านการศึกษาการปกครองท้องถิ่น เปรียบเทียบ: การสร้างความเข้าใจใหม่ของนักศึกษาต่อบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นในจังหวัด สุราษฎร์ธานี” จึงมีความใหม่ (novelty) และสามารถเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการได้ โดยเฉพาะในแง่ของ: การใช้พื้นที่จังหวัด สุราษฎร์ธานี เป็น “ห้องเรียน” จริง การวิเคราะห์จากมุมมองของนักศึกษา (ผู้เรียน) ต่อบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่น การเปรียบเทียบ (อาจเปรียบเทียบเขต/องค์กร) เพื่อให้เห็นความแตกต่างของบริบทการวัด “ความเข้าใจใหม่” หรือการเปลี่ยนแปลงความคิดของนักศึกษา

บทบทวนวรรณกรรมนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ (place-based learning) มีศักยภาพสูงที่จะเชื่อมโยงกับการศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นในไทย โดยเฉพาะในบริบทการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น งานวิจัยที่ผ่านมาเน้นด้านธรรมาภิบาล อีกระท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่ยังขาดการเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาในพื้นที่จริง งานวิจัยที่จะมุ่งไปยังจังหวัด สุราษฎร์ธานี พร้อมกับการศึกษาแบบเปรียบเทียบจะช่วยเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว และเสริมสร้างความเข้าใจของนักศึกษาต่อบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง

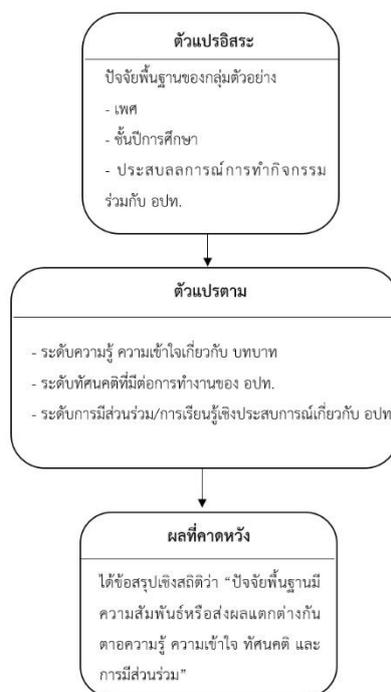
กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ แสดงกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาที่มีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่จริง ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยลำดับของการรับรู้ เข้าร่วม สะท้อนคิด และเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อให้การดำเนินการวิจัยมีทิศทางที่ชัดเจน ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปริมาณขึ้น โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นฐานในการอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ทักษะคติที่มีต่อ อปท. และระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในกิจกรรมของอปท. กรอบแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นสมมติฐานว่า ปัจจัยพื้นฐานอาจส่งผลต่อระดับความรู้และความเข้าใจ ซึ่งต่อมาอาจมีอิทธิพลต่อทัศนคติ และนำไปสู่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมที่มากขึ้น ทั้งนี้สามารถสรุปเป็นผังภาพกรอบแนวคิดเชิงปริมาณดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปริมาณ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ของการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2-4 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ในสี่สาขาวิชา ได้แก่ สาขารัฐศาสตร์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขาพัฒนาชุมชน และสาขานวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งสิ้น 1,795 คน (รัฐศาสตร์ 517, รัฐประศาสนศาสตร์ 525, พัฒนาชุมชน 629, นวัตกรรมฯ 124) (ข้อมูลจากสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2568) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการเมืองท้องถิ่นและการเรียนรู้เชิงพื้นที่ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง กำหนดโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% โดยมีสูตร ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2} = \frac{1,795}{1 + 1,795(0.05)^2} = \frac{1,795}{1 + 4.4875} = \frac{1,795}{5.4875} = 327.1$$

ดังนั้นกำหนด กลุ่มตัวอย่างรวม = 327 คน เพื่อให้สอดคล้องกับผลคำนวณและความเหมาะสมในการปฏิบัติสนาม

เครื่องมือในการวิจัย

1) แบบสอบถาม: สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดของทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (TPB) โดย Ajzen (1991) ประกอบด้วย 4 ตอน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ (2) เจตคติทางการเมือง (3) บรรทัดฐานเชิงสังคม และ (4) พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง แบบสอบถามนี้จะผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 คน และตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วย Cronbach's Alpha

2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview): ใช้สำหรับเก็บข้อมูลเชิงลึกจากนักศึกษา อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ อปท. เนื้อหาครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับประสบการณ์ในการเรียนรู้เชิงพื้นที่ การสะท้อนคิด ความเข้าใจต่อบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผลกระทบที่เกิดขึ้น

3) แบบสังเกต (Observation Checklist): ผู้วิจัยจะใช้แบบสังเกตที่มีเกณฑ์ชัดเจนในการบันทึกพฤติกรรมของนักศึกษาในสถานการณ์จริง เช่น ระหว่างการประชุม การลงพื้นที่ หรือการสะท้อนผลหลังการเรียนรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยแบ่งออกเป็นสองระยะหลัก ได้แก่ (1) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในระยะต้น และ (2) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในระยะถัดมา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับนักศึกษา อาจารย์ผู้สอน และบุคลากรจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นเครื่องมือหลัก การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 30-60 นาที ในสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก เช่น ห้องเรียน ห้องพักอาจารย์ หรือสำนักงานของ อปท. ผู้วิจัยมีการบันทึกเสียง การสัมภาษณ์ พร้อมจดบันทึกภาคสนามเพื่อนำไปถอดความและวิเคราะห์เนื้อหา

2) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ภายหลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่ได้มาพัฒนาแบบสอบถามเชิงโครงสร้าง จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณกับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามในรูปแบบกระดาษและแบบออนไลน์ (Google Form) มีการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองในชั้นเรียน หรือผ่านกลุ่มสนทนาออนไลน์ของนักศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งรับรองความลับและการใช้ข้อมูลในเชิงวิชาการเท่านั้น การเก็บข้อมูลภาคสนามใช้ระยะเวลาโดยประมาณ 2-3 สัปดาห์ หรือจนกว่าจะครบจำนวนตามเป้าหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรม SPSS หรือโปรแกรมสถิติที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อแสดงลักษณะทั่วไปของข้อมูล จากนั้นใช้สถิติเชิงอนุมาน เช่น t-test และ ANOVA เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม รวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยการวิเคราะห์ถดถอย (Regression Analysis) และหากจำแนกกลุ่มตัวอย่างเพียงพอ จะดำเนินการวิเคราะห์ด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกรอบแนวคิด

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจะดำเนินการสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ในบทที่ 1 (H1-H9) โดยใช้สถิติที่เหมาะสมกับลักษณะของข้อมูลและวัตถุประสงค์ของแต่ละสมมติฐาน

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากการถอดเทปสัมภาษณ์อย่างละเอียด จากนั้นผู้วิจัยจะทำการเข้ารหัส (coding) ประเด็นที่พบ และจัดกลุ่มหมวดหมู่เนื้อหาตามหัวข้อหลัก เช่น บทบาทของ อปท. ในการเรียนรู้, การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ, ปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรค กระบวนการวิเคราะห์จะดำเนินการควบคู่กับการอ้างอิงกรอบทฤษฎี เช่น Critical Pedagogy และ Social Participation Theory

ผลการวิจัย

บทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ พร้อมทั้งนำเสนอการอภิปรายผลในบริบทของกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการนำผลการวิจัยไปใช้และการศึกษาต่อไปในอนาคต การสรุปและอภิปรายผลดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่างหลักสามกลุ่ม ได้แก่ นักศึกษา เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจารย์ผู้สอน ในบริบทการเรียนรู้เชิงพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การนำเสนอในบทนี้จะเริ่มจากการสรุปผลการวิจัยโดยรวม ตามด้วยการอภิปรายผลที่เชื่อมโยงกับทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์จุดแข็งและข้อจำกัดของการศึกษา รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะในมิติต่างๆ ที่สอดคล้องกับข้อค้นพบที่สำคัญ อันจะส่งเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพื้นที่และการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

1. สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษารูปแบบและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานีในบริบทที่สามารถใช้เป็นพื้นที่เรียนรู้ของนักศึกษา

การวิจัยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีบทบาทหลากหลายในฐานะ “แหล่งเรียนรู้เชิงพื้นที่” ที่สำคัญ โดยจากข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า เจ้าหน้าที่ อปท. มีบทบาทเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ วิทยากร และผู้อำนวยการ (ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมตั้งแต่การเปิดพื้นที่หน่วยงาน การจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การให้ความรู้เป็นวิทยากร ไปจนถึงการอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่ ขณะที่ข้อมูลเชิงปริมาณชี้ว่า นักศึกษามีทัศนคติในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.16) ต่อบทบาทของ อปท. โดยเฉพาะในประเด็น “อปท. มีบทบาทสำคัญต่อชุมชน” (ค่าเฉลี่ย 4.33) และ “อปท. เป็นพื้นที่ที่สามารถเรียนรู้ได้” (ค่าเฉลี่ย 4.29) ซึ่งสะท้อนว่านักศึกษาให้คุณค่ากับบทบาทของ อปท. ในฐานะแหล่งเรียนรู้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เชิงพื้นที่ของนักศึกษาผ่านการศึกษาการปกครองท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบ

กระบวนการเรียนรู้เชิงพื้นที่ที่ออกแบบโดยอาจารย์ผู้สอนส่งผลให้นักศึกษาเกิดพัฒนาการอย่างรอบด้าน อาจารย์ออกแบบกิจกรรมโดยยึดหลัก “การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง” และ “การใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้” ซึ่งประกอบด้วย 5 แนวทางหลัก ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ การบูรณาการทฤษฎีกับการปฏิบัติ การศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์ และการเรียนรู้ผ่านโครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลเชิงปริมาณที่พบว่า นักศึกษามีประสบการณ์การเรียนรู้เชิงพื้นที่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.14) โดยเฉพาะประเด็น “การเรียนรู้จากพื้นที่จริงช่วยเสริมความเข้าใจมากกว่าทฤษฎี” (ค่าเฉลี่ย 4.26) ซึ่งเป็นค่าสูงที่สุดในทุกข้อ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการออกแบบกิจกรรมดังกล่าวประสบความสำเร็จในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงของความเข้าใจและทัศนคติของนักศึกษาต่อบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังจากผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงพื้นที่

การวิจัยพบการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญใน 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับความรู้ นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับบทบาท อปท. ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.06) และพบพัฒนาการด้านการคิดวิเคราะห์จากการตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจเดิม โดยเฉพาะการเข้าใจบทบาทของอปท. ในมิติต่างๆ อย่างลึกซึ้ง เช่น การเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดประชาชน การมีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ การเก็บรวบรวมข้อมูลและติดตามปัญหาชุมชน การให้กำลังใจกลุ่มเปราะบาง การเป็นศูนย์กลางพัฒนาชุมชน และการจัดการปัญหาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ผลการสะท้อนจากนักศึกษายังชี้ให้เห็นว่าความรู้ดังกล่าวไม่ใช่เพียง “ข้อมูล” ที่ได้รับ แต่เป็นความเข้าใจที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง ทำให้ผู้เรียนมองเห็นทั้งข้อจำกัดและโอกาสในการพัฒนาของ อปท. ได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ระดับทัศนคติ นักศึกษาเปลี่ยนแปลงจากการมอง อปท. เป็นหน่วยงานราชการธรรมดา มาเป็นการเข้าใจความซับซ้อนและความสำคัญของบทบาทในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเห็นได้จากค่าเฉลี่ยทัศนคติในระดับมาก (4.16) และการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะที่ทำให้นักศึกษาเห็นอกเห็นใจผู้ด้อยโอกาสมากขึ้น สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าทัศนคติใหม่ของนักศึกษาเกิดจากการผสมผสานระหว่างการเรียนรู้เชิงวิชาการกับการรับรู้เชิงประสบการณ์จริงในพื้นที่ ซึ่งช่วยขยายกรอบการคิดและปลูกฝังความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

3. ระดับพฤติกรรม นักศึกษามีระดับการมีส่วนร่วมที่หลากหลายตามลักษณะส่วนบุคคล ตั้งแต่การสังเกตการณ์ไปจนถึงการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่อย่างเต็มที่ และมีแนวโน้มจะติดตามข่าวสารท้องถิ่นมากขึ้นหลังเข้าร่วมกิจกรรม ผลนี้ไม่เพียงบ่งบอกถึงการมีส่วนร่วมในเชิงรูปธรรม แต่ยังสะท้อนถึงความตั้งใจที่จะเชื่อมโยงตนเองกับชุมชนในระยะยาว ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมพลเมืองที่ยั่งยืน

2. สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

การทดสอบสมมติฐานทั้งหมด 9 ข้อ พบว่า

1. สมมติฐาน H1, H2, H3: ระดับความรู้ ($M=4.05$, $t=28.129$, $p<.001$, $d=1.55$), ทัศนคติ ($M=4.16$, $t=34.349$, $p<.001$, $d=1.89$) และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ($M=4.97$, $t=44.911$, $p<.001$, $d=2.48$) สูงกว่าค่ากลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมี Effect Size อยู่ในระดับสูงถึงสูงมาก (รับสมมติฐาน)

2. สมมติฐาน H4: ไม่สามารถทดสอบได้ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเคยเข้าร่วมกิจกรรมกับ อปท. (100%) จึงไม่มีกลุ่มเปรียบเทียบ

3. สมมติฐาน H5, H6: นักศึกษาต่างชั้นปีมีความรู้ ($F=10.31$, $p<.001$, $\eta^2=.06$) และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ($F=5.40$, $p=.005$, $\eta^2=.03$) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีคะแนนสูงกว่าชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญในทุกด้าน (รับสมมติฐาน)

4. สมมติฐาน H7, H8, H9: การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ($r=.748$, $p<.001$, $r^2=.56$) และความรู้ ($r=.714$, $p<.001$, $r^2=.51$) มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับทัศนคติ และสามารถร่วมกันพยากรณ์ทัศนคติได้ 62.7% ($R^2=.627$, $F=273.74$, $p<.001$) โดยการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มีอิทธิพลมากกว่าความรู้ ($\beta=.486$ ต่อ .370) (รับสมมติฐาน)

อภิปรายผล

เพื่อทำความเข้าใจความหมายและนัยสำคัญของผลการวิจัยที่ได้ ส่วนนี้จะทำการอภิปรายผลโดยการเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

5.2.1 อภิปรายผลในประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ประการแรก ผลการวิจัยพบประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างชัดเจน เริ่มต้นจากกระบวนการเรียนรู้เชิงพื้นที่ได้พิสูจน์ตนเองว่าเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับบทบาทของ อปท. จากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพพบว่า นักศึกษาเปลี่ยนจากการรับรู้แบบนามธรรมเกี่ยวกับ อปท. มาสู่การเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรมผ่านประสบการณ์ตรง เช่น การเห็นกระบวนการทำงานจริงของเจ้าหน้าที่ การเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหา และการประสานงานกับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลเชิงปริมาณที่แสดงว่านักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับบทบาท อปท. ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.06) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Smith (2020) ที่ศึกษาเรื่อง Place-Based Education in Practice: A Model for Institutional and Civic Renewal พบว่าการเรียนรู้เชิงพื้นที่ในระดับมหาวิทยาลัยมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาทักษะทางพลเมือง โดยเฉพาะทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์ การประเมินข้อมูลในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของชุมชน ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของการวิจัยนี้ที่พบว่านักศึกษาพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ การที่นักศึกษาได้เปรียบเทียบการทำงานของเทศบาลนครและ อบต. ได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดความรู้เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Knowledge) ตามที่กำหนดไว้ในนิยามปฏิบัติการ ซึ่งเป็นความรู้ที่ลึกซึ้งและซับซ้อนกว่าการเรียนรู้แบบเดิม การเรียนรู้แบบเปรียบเทียบนี้ทำให้นักศึกษาเข้าใจว่าไม่มีโมเดลการปกครองท้องถิ่นใดที่ “ดีที่สุด” ในทุกบริบท แต่แต่ละแบบล้วนมี “ข้อได้เปรียบและข้อจำกัด” ตามสภาพแวดล้อมเฉพาะตัว

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพยังสะท้อนว่านักศึกษาได้เห็นความแตกต่างของรูปแบบการบริหารในแต่ละองค์กร เกิดการเรียนรู้ที่จะมองการปกครองท้องถิ่นในมิติที่หลากหลายมากขึ้น ไม่เพียงเป็นการเรียนรู้เชิงโครงสร้าง แต่ยังเป็นการเรียนรู้เชิงกระบวนการ (Process-Oriented Learning) ที่ทำให้เข้าใจว่า บริบท สังคม และทรัพยากรที่แตกต่างกันมีผลต่อวิธีการทำงานของแต่ละองค์กรอย่างมีนัยสำคัญ เสียงสะท้อนของผู้ให้ข้อมูลบางคนย่ำว่า “ได้เรียนรู้ว่าเทศบาลมีโครงการใหญ่และระบบมากกว่า แต่ อบต. ใกล้ชิดและเข้าถึงชาวบ้านมากกว่า” ซึ่งตอกย้ำว่าการลงพื้นที่จริงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการรับรู้เชิงเปรียบเทียบที่ไม่สามารถเรียนรู้ได้จากการบรรยายในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว

ยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นยังสะท้อนถึงหลักการของทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb (1984) ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากการมีประสบการณ์ตรงไปสู่การสะท้อนคิดและการสร้างความเข้าใจใหม่ การที่นักศึกษาได้เผชิญกับสถานการณ์จริงใน อปท. ทำให้พวกเขามีโอกาสนำสิ่งที่เรียนรู้มาวิเคราะห์ต่อยอดและสร้างมุมมองที่กว้างขึ้น ผลนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศของกฤษณา ศรีสว่าง ที่ชี้ว่าการจัดกิจกรรมร่วมกับท้องถิ่นมีส่วนสำคัญในการพัฒนาทักษะและทัศนคติทางพลเมืองของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยในประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้เชิงพื้นที่ไม่ได้เป็นเพียง “กิจกรรมเสริม” แต่เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการยกระดับทั้งความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษา อีกทั้งยังช่วยปลูกฝังการมองโลกในมุมที่หลากหลายและสมดุล ซึ่งมีคุณค่าต่อการพัฒนาพลเมืองเชิงท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลที่เชื่อมโยงกับทฤษฎีและกรอบแนวคิด

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยผ่านมุมมองของกรอบทฤษฎีหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าผลลัพธ์ที่ได้สอดคล้องเป็นอย่างดี

1. ประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้: การสนับสนุนจากผลลัพธ์เชิงปริมาณ ผลการทดสอบสมมติฐาน H1, H2, และ H3 ด้วย One-sample t-test พบว่าค่าเฉลี่ยของความรู้ $M = 4.05$ $SD = 0.68$

$t(327) = 28.129$ $p < 0.001$ $d = 1.55$) ทักษะคนคิด ($M = 4.16$, $SD = 0.61$, $t(327)=34.349$, $p < 0.001$ $d = 1.89$) และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ($M = 4.97$, $SD = 0.79$ $t(327) = 44.911$ $p < 0.001$ $d = 2.48$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยสมมติฐานอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งไม่เพียงยืนยันว่า กระบวนการเรียนรู้ประสบความสำเร็จ แต่ยังบ่งชี้ว่ามีขนาดของผลกระทบ (Effect Size) ที่ใหญ่ เพียงพอจะนำไปใช้ในบริบทอื่นได้ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolh (1984) ที่เน้นย้ำว่าประสบการณ์ตรงคือหัวใจสำคัญของการสร้างความรู้และทัศนคติที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษณา ศรีสว่าง (2564) ที่ศึกษาเรื่อง “การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อพัฒนาทักษะพลเมืองในมหาวิทยาลัยท้องถิ่น” พบว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมภาคสนามกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการพัฒนาความเข้าใจเชิงระบบเกี่ยวกับการทำงานของอปท. มากขึ้น และเปลี่ยนมุมมองจาก “ผู้สังเกตการณ์” มาเป็น “ผู้มีบทบาทเชิงรุก” ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของการวิจัยนี้ที่พบว่า นักศึกษามีพัฒนาการด้านความรู้และทัศนคติอย่างชัดเจน

พลังของการมีส่วนร่วมและประสบการณ์: ข้อมูลเชิงลึกจากสถิติสหสัมพันธ์และการถดถอย ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ตามสมมติฐาน H7 และ H8 พบว่า ทั้งการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ($r = .748$, $p < 0.001$ $r^2 = 0.56$) และความรู้เกี่ยวกับบทบาท อปท. ($r = 0.714$, $p < 0.001$ $r^2 = 0.51$) มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับทัศนคติ นั่นหมายความว่า เมื่อนักศึกษา 'รู้สึก' ว่าตนเองได้เรียนรู้ผ่าน ประสบการณ์ที่แท้จริงมากเท่าไร และ 'เข้าใจ' บทบาทของ อปท. มากเท่าไร พวกเขาก็จะ 'รู้สึกดี' ต่อ อปท. มากเท่านั้นที่สำคัญที่สุด ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (H9) พบว่าโมเดลที่ประกอบ ด้วยตัวพยากรณ์สองตัว ได้แก่ 'ความรู้' และ 'การเรียนรู้เชิงประสบการณ์' สามารถร่วมกันพยากรณ์ 'ทัศนคติ' ได้สูงถึง 62.7% ($R^2 = 0.627$, $F(2, 324) = 273.74$, $p < 0.001$) ค่า R^2 ที่สูงนี้บ่งชี้ว่าโมเดล การเรียนรู้ของเราอธิบายการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติได้มากกว่าสองในสาม เมื่อดูค่า Beta พบ ว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ($\beta = 0.486$) มีน้ำหนักในการพยากรณ์สูงกว่าความรู้ ($\beta = 0.37$) ข้อค้นพบนี้ตอกย้ำเป็นอย่างดีว่าในบริบทการเรียนรู้ 'ความรู้สึก' และ 'ประสบการณ์' ที่ผู้เรียนได้รับ มี พลังในการเปลี่ยนแปลงมากกว่า 'ข้อมูลความจริง' เพียงอย่างเดียว ซึ่งสนับสนุนกรอบแนวคิดการ เรียนรู้เชิงพื้นที่ (Place-Based Learning) ตามกรอบของ Gruenewald (2003) ที่ให้ความสำคัญ กับความหมายและความรู้สึกเป็นเจ้าของที่เกิดจากพื้นที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร กาญจนวาสิ (2565) ที่ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของนักศึกษาในกระบวนการเรียนรู้แบบสะท้อนคิดเชิงพื้นที่” พบว่า เมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดหัวข้อ วิเคราะห์พื้นที่จริง และสังเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับเจ้า หน้าที่ในพื้นที่ นักศึกษาจะเกิด “ความผูกพันทางจิตวิญญาณ” กับบทเรียนที่ตนเองออกแบบเอง เกิดพลัง ภายใน (intrinsic motivation) และการตระหนักรู้ในบทบาทของตนเองต่อสังคมมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของการวิจัยนี้ที่พบว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์มีอิทธิพลต่อทัศนคติ มากกว่าความรู้

อภิปรายผลที่ขัดแย้งหรือแตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากผลการวิจัยที่สอดคล้องกับทฤษฎีแล้ว ยังมีบางประเด็นที่ให้ข้อค้นพบที่แตกต่างหรือน่าสนใจไปจากงานวิจัยก่อนหน้า กล่าวคือ

บทบาทของปัจจัยพื้นฐาน: ในขณะที่งานวิจัยของ อาดิศ อุปนันท์ (2564) และกฤษณา ศรีสว่าง (2564) ชี้ว่าประสบการณ์ตรงจะส่งผลแตกต่างกันไปตามปีการศึกษา แต่การวิจัยครั้งนี้กลับพบว่า (จากสมมติฐาน H5 และ H6) แม้จะมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างชั้นปี แต่ Effect Size (η) มีค่าค่อนข้างต่ำ (.03 ถึง .06) ซึ่งหมายความว่าแม้ชั้นปีจะมีอิทธิพลทางสถิติ แต่ขนาดของ อิทธิพลนั้นไม่ใหญ่เมื่อเทียบกับพลังของการมีประสบการณ์ตรงเอง การค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าการเรียน รู้เชิงพื้นที่ที่มีศักยภาพในการ “ปรับระดับ” (Leveling) โอกาสทางการเรียนรู้ระหว่างนักศึกษาชั้นปี ต่าง ๆ ได้ในระดับหนึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ วีรพงษ์ พลนิกรกิจ (2564) ที่ศึกษาเรื่อง “รูปแบบ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในการพัฒนาทักษะชีวิตของ

นักศึกษา” พบว่า การเรียนรู้เชิง ประสบการณ์ส่งผลแตกต่างกันอย่างชัดเจนตามระดับชั้นปีและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน โดย นักศึกษาชั้นปีสูงจะได้รับประโยชน์จากประสบการณ์ตรงมากกว่าชั้นปีต่ำ ซึ่งแตกต่างจากข้อค้นพบ ของการวิจัยนี้ที่พบว่าขนาดผลกระทบของชั้นปีมีไม่มากนัก

พลังของการมีปฏิสัมพันธ์แม้เพียงเล็กน้อย: การที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (100%) เคยมีประสบการณ์ร่วมกิจกรรมกับ อปท. สะท้อนถึงการเข้าถึงและความครอบคลุมของกิจกรรม อปท. ที่มี ต่อนักศึกษาในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งอาจขัดแย้งกับงานวิจัยบางชิ้นที่มักพบปัญหาการเข้าถึง แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นถึงจุดแข็งของเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและ อปท. ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่พัฒนาจนนักศึกษาทุกคนมีโอกาสดำเนินสัมผัสประสบการณ์ จริงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Gruwell (2021) ที่ศึกษาเรื่อง “Civic Literacy and Place-Based Praxis: Student Engagement in Local Governance” พบว่า การเรียนรู้แบบ Place-Based Civic Praxis ช่วยพัฒนาทักษะพลเมืองในระดับลึก โดยเฉพาะในมิติของ Civic Communication, Critical Empathy, และ Policy Literacy ซึ่งไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการเรียนในห้องเรียนเพียง อย่างเดียว ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของการวิจัยนี้ที่พบว่านักศึกษาทุกคนมีโอกาสดำเนินพัฒนาทักษะเหล่านี้ ผ่านการมีส่วนร่วมกับ อปท.

สรุป

จากผลการวิเคราะห์และการอภิปรายมาข้างต้น ส่งผลให้สามารถสรุปสาระสำคัญของงานวิจัยครั้งนี้ได้ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการเรียนรู้เชิงพื้นที่ ที่ออกแบบตามแนวคิดการเปรียบเทียบและการมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงในการพัฒนาความเข้าใจและทัศนคติของนักศึกษาต่อบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีขนาดผลกระทบในระดับสูง และที่สำคัญคือ “ประสบการณ์ตรง” มีพลังในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมากกว่า “ความรู้เชิงทฤษฎี” เพียงอย่างเดียว ข้อค้นพบนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่ยืนยันถึงประสิทธิภาพของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ จริง

2. ความหลากหลายของรูปแบบ อปท. ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีค่าอย่างยิ่งทำหน้าที่เป็น “แหล่งเรียนรู้เปรียบเทียบ” ที่ทำให้นักศึกษาเข้าใจบริบทการปกครองท้องถิ่นของไทย ได้อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน การที่นักศึกษาได้เห็นการทำงานของเทศบาลนคร เทศบาลตำบล และ อบต. ในบริบทที่แตกต่างกัน ช่วยสร้างความรู้เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Knowledge) ที่ซับซ้อน และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

3. การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด ที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาคือ การเปลี่ยนผ่านจาก “ผู้สังเกตการณ์” ที่มอง อปท. เป็นหน่วยงานราชการที่ห่างไกล สู่ “ผู้มีส่วนร่วมทางปัญญา” ที่ตระหนักในบทบาทของตนในฐานะพลเมืองและเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ และความเห็นอกเห็นใจต่อผู้ด้อยโอกาส การเปลี่ยนแปลงนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝัง คุณลักษณะพลเมืองที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย

4. ความสำเร็จของกระบวนการ อาศัยระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยนักศึกษา เจ้าหน้าที่ อปท. และอาจารย์ผู้สอน ที่ต่างมีบทบาทสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยมีเจ้าหน้าที่ อปท. เป็นฟันเฟืองสำคัญ ในการเชื่อมโยงทฤษฎีกับบริบทจริงของชุมชน ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้เชิงพื้นที่ไม่ใช่เพียง กิจกรรมทางการศึกษา แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนซึ่งต้องการความร่วมมือจากทุก ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5. ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ด้านงบประมาณ ระเบียบราชการ และเวลาของบุคลากร ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่จำกัดศักยภาพของความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและ อปท. ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขในระดับนโยบายเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะ

จากข้อสรุปและขอบเขตของงานวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการประยุกต์ใช้และพัฒนาต่อยอดใน 3 ระดับ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำหรับหน่วยงานภาครัฐ ควรสนับสนุนนโยบายการสร้าง “ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยและ อปท.” อย่างเป็นทางการ และพิจารณาจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะ เพื่อแก้ไขข้อจำกัดด้านงบประมาณที่เจ้าหน้าที่ อปท. ระบุไว้ รวมทั้งพัฒนาระเบียบ ราชการที่ยืดหยุ่นเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมเรียนรู้เชิงพื้นที่

2. สำหรับสถาบันอุดมศึกษา ควรจัดทำนโยบายที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพื้นที่ อย่างเป็นระบบ ซึ่งรวมถึงการกำหนดสัดส่วนของรายวิชาที่ต้องมีกิจกรรมภาคสนามและการจัดตั้ง หน่วยงานเฉพาะทางสำหรับประสานงานกับภาคีภายนอกอย่างจริงจัง

3. สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรพัฒนานโยบายการเป็น “แหล่งเรียนรู้เชิงสถาบัน” ที่ชัดเจน โดยกำหนดบทบาท หน้าที่ และการสนับสนุนทรัพยากรสำหรับการจัดกิจกรรมเรียนรู้เชิงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร แสงทอง. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 16(2), 55–70.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2564). *คู่มือการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา.
- กฤษณา ศรีสว่าง. (2559). การเรียนรู้แบบมีประสบการณ์ (Experiential Learning) กับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักศึกษา. *วารสารการศึกษาและพัฒนา*, 15(2), 45–62.
- กฤษณา ศรีสว่าง. (2564). *การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงเพื่อพัฒนาทักษะพลเมืองในมหาวิทยาลัยท้องถิ่น*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยราชภัฏขอนแก่น.
- กฤษณา ศรีสุวรรณ. (2564). การมีส่วนร่วมเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 28(2), 75–88.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2563). *การจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: ซีคเซส มีเดีย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2563). *ภาวะผู้นำในท้องถิ่นยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- จินตนา ภูมิพัฒน์. (2565). องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชน. *วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 13(1), 48–60.
- จุฑารัตน์ อ่อนสลวย. (2562). การเรียนรู้ทางสังคมของเยาวชนผ่านกิจกรรมจิตอาสาในมหาวิทยาลัย. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 40(2), 65–80.
- ณัฐชา บุญศิริ. (2564). การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อความเป็นธรรมทางสังคม. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 43(1), 115–130.
- ณัฐพงษ์ ชัยนาม. (2563). *วัฒนธรรมการเรียนรู้กับแนวคิดอำนาจนิยมในโรงเรียนไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยการศึกษา.
- ณัฐวดี ประภาโอภาส. (2565). การใช้การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 14(1), 38–52.

ณัฐภูมิ เกิดแก้ว. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมประชาธิปไตย. *วารสารพัฒนาการเมือง*, 11(2), 70-85.

ประภาศรี ศิริพรหมม. (2566). *การเรียนรู้เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของเยาวชนในสังคมประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประสิทธิ์ วัฒนาภา. (2566). *การศึกษาพื้นที่เป็นฐาน: แนวทางการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการศึกษาเชิงพื้นที่.

ประสิทธิ์ วัฒนาภา. (2566). *การศึกษาพื้นที่เป็นฐานเพื่อขับเคลื่อนสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันอาศรมศิลป์.